

Autor: Albert Govern i Canals

Títol: *La Mare de Déu de Montserrat. Una verge trobada*

Fitxa per a l'Exposició Virtual ***Paisatges d'espiritualitat religiosa. Espais i pràctiques s. XII-XVI***. L'Exposició analitza, a través d'objectes religiosos (llibres, retaules, documents, talles, etc.), el seu context espacial i performatiu i les pràctiques litúrgiques, mistagògiques, devocionals o de memòria a ells associades.

<http://www.ub.edu/proyectopaisajes/index.php/ca/experiencies/exposicio-virtual>

Objecte: Mare de Déu de Montserrat

[http://www.abadiamontserrat.net/\(S\(q4zqddwo3bdepmqwh5mwoobp\)\)/Espiritualitat/Catala/santuari.aspx](http://www.abadiamontserrat.net/(S(q4zqddwo3bdepmqwh5mwoobp))/Espiritualitat/Catala/santuari.aspx)

Data de finalització de la fitxa: 2018

Breu descripció:

Mare de Déu trobada. Talla romànica, d'autor anònim, de fusta d'àlber i de faig policromada d'uns 95 cm d'alçada, s. XII. Està situada al Cambril de la Mare de Déu, al Monestir de Montserrat.

Assaig sobre el seu context espacial i performatiu:

L'objecte en qüestió servia per a ser venerat, per a demanar-li ajut i intercessió en els aspectes mundans, amb la finalitat que ajudés i facilités la vida als devots que se li apropaven. També com a protectora de la muntanya de Montserrat, de la seva abadia i de la senyoria del dit monestir. Formava part de les oracions habituals de la gent de tot el Principat de Catalunya (atès que gaudia de gran popularitat), i ràpidament aquesta devoció es va estendre al llarg dels segles pels altres territoris de la Corona d'Aragó, i més tard, en època moderna pels de la Corona de Castella fins a arribar a les Canàries i a les Amèriques. Aquestes oracions eren tan privades com col·lectives, i fins i tot hi havia poemes i cançons que cantaven els romeus que pujaven a venerar-la en persona.

Aquests poemes d'advocació a la Mare de Déu de Montserrat els trobem als segles XIII, XIV i XV. Alguns d'aquests cants que ens han arribat són el *Violai de Madona Santa Maria* (segle XIII), *Ballada dels goigs de Nostra Dona en vulgar catalan. A ball redón* (segles XIII–XIV), *Imperairitz de la Ciutat Joiosa* (segles XIII–XIV), *Cobles fetes en laor de la gloriosa Verge Maria intitulada de Montserrat* (segle XV) i els *Goigs de Nostra Senyora de Montserrat molt devots* (segle XV). També es conserven sermons, com és el cas del *Sermó als devots romeus* (segle XIV), d'autor anònim. Es tracta de textos escrits en català, ja que és la llengua del poble que l'adorava i feia més romeries a la muntanya. Aquests textos populars demostren que la devoció vers la Mare de Déu de Montserrat gaudia entre el poble, ja que són o bé cants i goigs a la dita Mare de Déu o bé són un sermó dirigit als devots romeus (BOIX 1950). El fet que aquesta Mare de Déu sigui a un monestir dalt d'una muntanya al mig del Principat ha facilitat que gent de tota Catalunya pogués anar-la a venerar in situ. A més a més, com que el massís de Montserrat és una

muntanya de més de 1.000 metres d'alçada envoltada d'una gran planura, ràpidament es va convertir en un pol d'atracció de gent de tot tipus, des de monarques fins a pagesos. Els pelegrinatges principals i dotacions de la segona meitat del segle XII són de gent de municipis de les rodalies de la muntanya –Manresa, Rocafort, Rajadell, Martorell, Esparreguera, Òdena, Viladecavalls, Plegamans, etc.–, fet que fa pensar que el monestir va anar guanyant pes coma centre de peregrinació local amb una ràtio de cent quilòmetres a la rodona, que va anar en augment durant els segles següents. Segurament els abats de Montserrat van usar la imatge de la Mare de Déu en el marc de control del monestir sobre els habitants de la seva baronia, però també com a reclam per a diverses accions: arribada de pelegrins –de forma significativa des de la segona meitat del segle XII–, rebre dotacions i donacions –la documentació testifica que el nombre de dotacions, donacions i similars va créixer molt també a partir del segle XII–, etc. Les principals dotacions que es feien a Montserrat eren oli o cera per a cremar, tot i que a mesura que avancen els anys també rebien terres, diners, i tot tipus de donacions i deixes, tant testamentàries com en vida. Quan aquests pelegrins eren davant de la Mare de Déu li besaven la mà, símbol d'amor, respecte i veneració.

Però d'on ve l'advocació a la Mare de Déu de Montserrat? La primera llegenda que fa referència a la muntanya de Montserrat i al culte marià és la llegenda de Fra Garí:

Fra Garí era un eremita que vivia a Montserrat famós per la seva sapiència. Un dia la filla del comte de Barcelona Guifré *el Pilós*, Riquilda, va ser posseïda pel Dimoni, i el seu pare va pensar dur-la davant del venerable ermità. El Dimoni va aconseguir temptar fra Garí, que va violar i matar la princesa barcelonesa. Mort de vergonya, fra Garí va demanar perdó a la Mare de Déu, que el va castigar convertint-lo en una bèstia de quatre potes fins que Jesucrist el perdonés. Van passar els anys i a la cort dels comtes de Barcelona s'hi celebrava una festa en honor al naixement del fill de Guifré. Com a espectacle, el comte de Barcelona havia dut una bèstia estranya que havia caçat a Montserrat i l'exhibia dins d'una gàbia. En un moment de la celebració, l'infant noutat es va aproximar a la bèstia i amb veu forta i clara va proclamar: «*Alça't fa Garí! Estàs perdonat!*». En aquell mateix instant, la bèstia ver perdre el pèl i es va alçar sobre les dues potes del darrere, convertint-se altra vegada en fra Garí. L'home, avergonyit, va relatar a la cort el que havia passat, i els va conduir al lloc on havia enterrat la princesa Riquilda. Quan hi van arribar, però, se la van trobar vivia esperant-los. (Cit. en ALARCON ROMAN 2007, 14)

Aquesta seria la primera llegenda que faria referència al culte marià que hi ha a Montserrat, ja que és una llegenda relacionada amb el segle IX.

Per altra banda, però, trobem que la llegenda sobre com va ser descoberta la Mare de Déu de Montserrat n'és una altra de posterior, segurament del segle XII, ja que a l'abat de Ripoll, Oliba, li interessava que el monestir de Santa Maria de Montserrat tingués més poder i preponderància que no pas el de Santa Cecília de Montserrat. Segons aquesta llegenda, un dia uns pastors de Monistrol de Montserrat van començar a veure llums que sortien d'una cova de la muntanya. Van pujar a veure què era i van descobrir-hi una talla

de la Mare de Déu de la muntanya. Contents, volien prendre-la i baixar-la a Monistrol, però a cada intent d'aixecar-la del lloc on es trobava veien que pesava molt. Finalment van entendre que la voluntat de la Mare de Déu era la de quedar-se a la cova, i aquell va ser el lloc triat per erigir-hi una ermita. Actualment és l'ermita de la Santa Cova.(ALARCON ROMAN 2007, 16)

La rivalitat entre Santa Maria i Santa Cecília sorgeix quan els comtes de Barcelona entreguen Montserrat a l'abat Oliba i aquest intenta esdevenir abat també de Santa Cecília. Davant de la negativa de Santa Cecília d'esdevenir un priorat de Ripoll, Oliba funda al 1023 un altre monestir, Santa Maria, al lloc on al segle IX s'hi havia erigit una petita comunitat eremítica. Amb la llegenda de la descoberta de la mare de Déu de Montserrat, Oliba aconseguia demostrar que el monestir important de la muntanya era el de Santa Maria (SÁNCHEZ, 2011 29-30).

A Santa Maria de Montserrat s'hi oficiaven misses i oficis de les hores, com a qualsevol monestir. Nostra Senyora de Montserrat presideix l'església de Santa Maria de Montserrat, però la seva imatge ha transcendit més enllà de la talla original del segle XII, esdevenint un símbol adorat a moltes comunitats d'arreu del món –tant de les rodalies de Montserrat com de llocs tan allunyats com per exemple Bogotà (CUÉLLAR SÁNCHEZ, 2012; SEGURA DEL PINO, 2016, 105–108)– tenien imatges de la Mare de Déu. L'altar de Santa Maria de Montserrat està pensat perquè la talla el presideixi durant les cerimònies litúrgiques, simbolitzant la intercessió que la Mare de Déu fa per a tota la humanitat davant de Déu.

Com que segons la tradició la Mare de Déu va ascendir al Cel en cos i ànima no hi ha més relíquies seves que les anomenades relíquies de contacte, per això les imatges que en fan referència tenen tant de valor i importància, atès que esdevenen testimoni de la presència de la divinitat i forma de comunicació entre els móns divinal i humanal.

Bibliografía:

-ALARCÓN ROMÁN, Concepción (2007), «Clasificación y Fuentes de la leyenda de Montserrat», Ilu. Revista de Ciencias de las Religiones, núm. 12, pp. 5–28.

- ALARCÓN ROMÁN, Concepción (2008), «Las ilustraciones marianes de la leyenda de Montserrat», Revista de Dialectología y Tradiciones Populares, vol. LXIII, núm. 2, pp. 169–196.

- BARABRÀ ANGLÈS, Miquel (2010), «Visió sociològica i antropològica de la devoció a la Mare de Déu», Quaderns Vilaniu, núm. 57, Valls, pp. 55–66.

- BOIX, Maur, M. (1950), *Llibre de la Mare de Déu*, Selecta, Barcelona.

- CHRISTIAN JR., William A. (1995), «La devoció a les imatges brunes a Catalunya. La Mare de Déu de Montserrat», *Revista d'entologia de Catalunya*, núm. 6, Barcelona, pp. 24–33.
- CUÉLLAR SÁNCHEZ, Marcela Cristina (2012), «De la Vírgen de Monserrat al Señor Caído de Monserrate. Misterio, fe y lugar», *Atrio*, núm. 18, pp. 43–60.
- LÓPEZ i CEBALLOS, Manel (2001), «Els santuaris del Ripollès: Núria i Montgrony», *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, Annals 1999–2000, Ripoll, pp. 85–113.
- SÁNCHEZ, Carles (2011), «La peregrinación a Montserrat en los siglos XII y XIII: Génesis de una cultura devocional mariana», *Porticvm. Revista d'Estudis Medievals*, núm. 1, pp. 28–43.
- SEGURA DEL PINO, Maria Dolores (2016), «La Virgen de Montserrate, patrona de la vega de Almería», a SÁNCHEZ RAMOS, Valeriano (ed.) *Maria, Regina Naturae. Congreso Mariano Nacional sobre Advocaciones de la Virgen vinculadas a la naturaleza: Historia, arte y cultura*, Granada, pp. 105–108.
- ZAMORA NEGRILLO, Manuel (2016), «Montes y valles de Cataluña de la mano de María. Distinta llengua mismas advocaciones», a SÁNCHEZ RAMOS, Valeriano (ed.) *Maria, Regina Naturae. Congreso Mariano Nacional sobre Advocaciones de la Virgen vinculadas a la naturaleza: Histo*